

Dursun YILDIZ

USİAD Genel Başkan Danışmanı

Strateji uzmanları Doğu Akdeniz'i, Rodos ve Kıbrıs adan üzerinden geçen 27. Boylam'ın doğusundaki bölge olarak tanımlamaktadır. Bu durumda Türkiye, Suriye, İsrail, Lübnan, Filistin, Mısır, KKTC, Öney Kıbrıs Rum Kesimi ve Ürdün'ün yer aldığı Doğu Akdeniz kavama, farklı ülkeler ve uydu ülkeleri, ticari ilişkilerin petrol ve doğalgaz kaynaklarının ve diğer su kaynakları yer aldığı bir havzadır. Bu nedenle de stratejik açıdan değerlendirilmesi gerekmektedir.

Dünyada tespit edilmiş petrol rezervlerinin yüzde 68'inin doğal gaz kaynaklarının ise yüzde 41'inin bulunduğu Ortadoğu coğrafyasının önemli denizi olan Doğu Akdeniz aynı zamanda Büyük Ortadoğu Projesi'nin de çekirdek bölgesidir. Son yıllarda bölgenin kontrol edilebilirliği enerji rezervlerine bölgedeki enerji potansiyelindeki artış ve zengin petrol rezervlerine sahip olduğu iddiaları da eklenince Doğu Akdeniz daha da önemli bir konuma kazanmıştır.

Bin yıllar önce uygarlık tarihinin batıya doğru yola çıktığı ve tarih boyunca stratejik önemini hiç azalmadığı bir bölge olan Doğu Akdeniz, yakın gelecekte yine birçok açıdan dünyanın gündemine gelecek ve 21. yüzyılın en hızlı gelişen bölgelerinden biri olacaktır. Doğu Akdeniz'in geleceğindeki petrol ve suyun stratejik rol oynayacağı görülmektedir. Bu nedenle bölgede petrolün su ile olan ilişkisi de dikkat çekmektedir.

Doğu Akdeniz nüfusu 1950 yılından bu yana hızlı bir şekilde artmıştır. Hâlen yaklaşık 175 milyon civarında olan Doğu Akdeniz nüfusunun ortalaması artış senaryolarına göre 2025 yılında 234 milyona 2050 yılında ise 288 milyona çıkması beklenmektedir. Bölgede yıllık ortalaması artış hızı yüzde 0,9 olarak belirlenmiştir. Bu artış artış bölgesinde iklim kullanma suyu talebindeki artış da beraberinde gelecek ve bu talebin 2010 yılında 27 milyar m³'e 2025 yılında ise 35,7 milyar m³'e çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu da halen su kıtlığı yaşayan ülkelerin çetli yöntemlerle ek su kaynağı yaratması gerektiği anlamına gelmektedir.

SU VE PETROL

Kabul edilmiş iklim göstergeleri göz önüne alınarak yapılan değerlendirmeler sonucunda Doğu Akdeniz ülkelerinde, KKTC, Öney Kıbrıs, İsrail, Ürdün ve Filistin iklim indikatörünün birçoğuna göre su ihtiyaç tedbir alınmalı ülkeler olarak ortaya çıkmaktadır. Doğu Akdeniz havzasının bir diğer özelliği de havza ülkelerinin yarımsu su potansiyeli açısından kayıtlı ülkelere bağlı veya su kaynaklarını kayıtlı bir ülke ile paylaşarak durumunda olan ülkelerden oluşmasıdır.

Doğu Akdeniz, özel fiziki koşulları nedeniyle uluslararası ilişkiler, ticaret ve su açısından değerlendirilmeye değer bir bölgedir. Bölgede artarak yaşanacak olan su kıtlığı sosyo-ekonomik gelişmeyi de olumsuz yönde etkileyecektir.

Bu durum doğal olarak suyun ve güvenliğinin dengede olduğu bu bölgedeki sorunları daha da artıracaktır.

İki stratejik ürünün birbiriyle ilişkisi...

Ortadoğu'da su ve petrol

Petrol zengini Ortadoğu'nun su gereksinmesini gidermek amacıyla üretilen projelerden bazıları başarısız olmuş durumda. Manavgat Çayı'ndan elde edilen suyun Ortadoğu'ya satılması projesi, İsrail boyutunda başarısızlıkla sonuçlandı. Petrol ile suyun ilişkisi, şimdilik, tuzlu suyun artırılmasında enerji boyutuyla sürüyor.

Su bu bölgede bir talep ve ihtiyaç olarak tanımlanması için Türkiye Manavgat Su Temini Projesi kapsamında baharın ancak istenilen sonuçta alınmıştır. Manavgat suyunun İsrail'e satışı için yapılan görüşmeler olumsuz sonuçlanmış, Doğu Akdeniz bölgesinin sorunu için bu konuda yapılacak araştırmaların ve gelişen hidro-politikaların gerekliliği de ortaya çıkmıştır. Doğu Akdeniz son dönemde zengin petrol ve gaz rezervlerine sahip olduğu iddialarıyla da gündeme gelmiştir. Öney Kıbrıs Rum Yönetimi Ocak 2007'nin Ocak ayının başında petrol yataklarına arama, araştırma ve çıkarılabilirlik çalışmaları yapıldı. İsrail ve bölge ülkeleri arasındaki ilişkilerin güçlü göstermesine de neden olmuştur.

Petrol bölgelerindeki gelişimin ardından Doğu Akdeniz'de suyun

yalnızlığı daha belirgin hale gelmiştir.

SU İLETİM PROJELERİ

Doğu Akdeniz su kıtlığını hafifletmek için büyük hacimlerde suyun tarlalarla ve/veya deniz altına depolanabilir şekilde taşınması için birçok projenin yapıldığı ancak uygulanamayan yapılmış projelerin sayısı artmaktadır.

Bölge ülkelerinin su ihtiyacını karşılayabilmek için uzun süredir tanımlanmış durumda bulunan Manavgat Çayı Su Temini Projesi'nden geliştirilemeyecek suyun tuzlu suya en

kolayca dönüştürülebilir. Diğer bir deyişle Doğu Akdeniz'de petrol ile suyun taşınması başlatılmış ve tuzlu suyun suyunun değiştirilmesi için çalışmalar başlatılmıştır.

İsrail'in 2006 yılının başlarında bu projeden su alacağını resmi olarak açıkladığından sonra bu tesis 2007 yılında Antalya Balçısuyu'na devredilmiştir. Tesis daha çok turizm bölgesindeki su ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılmaktadır. İsrail'in uzun dönemdir incelediği Manavgat tesislerinden biri olan su alması projesi Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin su ihtiyacını karşılamak için 1998 yılında başlatılan Su Temini ile KKTC'ye su taşınması işleminin tamamlanması ve ekonomik sorunlar nedeniyle 2004 yılında son verilmiştir.

Türkiye'nin Su Kaynakları ve Çözümleri Komisyonu tarafından hazırlanan ve suyun batıya taşınması ile Doğu Akdeniz sularındaki bazı ülkeler ve Arabe ülkeleri arasında yapılan planlanan olan "Baraj Su Projesi" de suyun artırılmasında enerji boyutuyla sürdürülebilir olacaktır.

PETROL TAŞIMAYIYOR

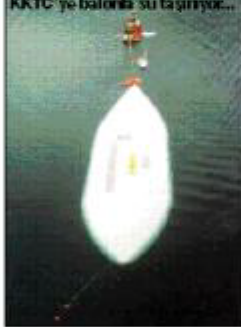
Doğu Akdeniz son dönemde bölgede stratejik olarak doğal kaynak olan petrol ve su üzerinden diplomasi yürütülmeye çalışılan bir alan olmuştur.

Doğu Akdeniz bölgesi genel petrol terminalinin bulunması petrol taşıma yollarının geliştirilmesi ve son dönemde zengin petrol yataklarına sahip olduğu düşünülen bölgede petrolün su ile taşınması için bir stratejik havza kavramıdır. Ancak bölgede bu kadar önemli çıkarılabilir Doğu Akdeniz'deki su sorununa çözüm de olsa bir çözüm geliştirilmesi açısından yeterince yararlanılmamaktadır.

Ortadoğu ve Hazar Petrol yollarının bulunduğu bölgede olan Doğu Akdeniz, petrol taşıma konusunda oldukça başarılı bir bölge olmasına rağmen tarlaları büyük hacimlerde su taşınması açısından herhangi bir başarıya sahip değildir. Bunun çok önemli hidro-politik nedenleri olduğu gibi beliren bir diğer nedeni de sürekli dalgalanan petrol fiyatlarıdır. Petrol fiyatlarının dalgalanması Akdeniz'de suyun taşıma maliyetini sürekli olarak artırmaktadır. Taşıma maliyetinin yüksekliği petrolün taşıma maliyeti de su taşıma maliyeti belirli maliyetler arasında karşılaştırılmaya çalışılmaktadır.

Bu durumda bölgede bol olan doğal enerji kaynağı petrol, kur olan doğal kaynakların suyun taşıma maliyetini sürekli olarak artırmaktadır. Bu nedenle Doğu Akdeniz ülkeleri su taşıma maliyetini azaltarak taşıma maliyetini düşürmüştür, bunu gelecek plan ve projeksiyonlarında da dikkat etmektedir. Su taşıma maliyeti Doğu Akdeniz navlilerinin içindeki "Mavi Akın" taşıma maliyeti için

konusunda değişiklik yapılmalıdır. Bugün için suyun en büyük kısmını Doğu Akdeniz navlilerinin taşıdığı tuzlu suyun artırılması için bir enerji kaynağı olmalıdır. İhtiyaçları karşılayabilmektedir.

KKTC'ye borulan su taşınıyor...

İnşaat uzun süren Manavgat tesisleri...

İnşaat uzun süren Manavgat tesisleri...

İki stratejik ürünün birbiriyle ilişkisi...

Ortadoğu'da su ve petrol (*)

Dursun YILDIZ

İnş Müh Su Politikaları Uzmanı

Petrol zengini Ortadoğu'nun su gereksinmesini gidermek amacıyla üretilen projelerden bazıları başarısız olmuş durumda. Manavgat Çayı'ndan elde edilen suyun Ortadoğu'ya satılması projesi, İsrail boyutunda başarısızlıkla sonuçlandı. Petrol ile suyun ilişkisi, şimdilik, tuzlu suyun arıtılmasında enerji boyutuyla sürüyor.

Strateji uzmanları Doğu Akdeniz'i, Rodos ve Girit adası arasından geçen 27. Boylam'ın doğusundaki bölge olarak tanımlamaktadır. Bu durumda Türkiye, Suriye, İsrail, Lübnan, Filistin, Mısır, KKTC, Güney Kıbrıs Rum Kesimi ve Ürdün'ün yer aldığı Doğu Akdeniz havzası, farklı kültür ve uygarlıkların, ticari ilişkilerin, petrol ve doğalgaz kaynaklarının ve okyanusa açılan su yolunun yer aldığı bir havzadır. Bu nedenlerle de stratejik açıdan dikkatleri üzerinde toplamaktadır.

Dünyada tespit edilmiş petrol rezervlerinin yüzde 68'inin, doğal gaz kaynaklarının ise yüzde 41'inin bulunduğu Ortadoğu coğrafyasının sıcak denizi olan Doğu Akdeniz aynı zamanda Büyük Ortadoğu Projesi'nin de çekirdek bölgesidir. Son yıllarda bölgenin kontrol edebildiği enerji merkezlerine bölgedeki enerji terminallerindeki artış ve zengin petrol rezervlerine sahip olduğu iddiaları da eklenince Doğu Akdeniz daha da önemli bir konum kazanmıştır.

Bin yıllar önce uygarlık tarihinin batıya doğru yola çıktığı ve tarih boyunca stratejik öneminin ise hiç azalmadığı bir bölge olan Doğu Akdeniz, yakın gelecekte yine birçok açıdan dünyanın gündemine gelecek ve 21. yüzyılın en keskin hesaplaşmasının yaşanacağı bölge olacaktır. Doğu Akdeniz'in geleceğinde petrol ve suyun belirleyici rol oynayacağı görülmektedir. Bu nedenle bölgede petrolün su ile olan ilişkisi de dikkat çekmektedir.

Doğu Akdeniz nüfusu 1950 yılından bu yana hızlı bir şekilde artmıştır. Halen yaklaşık 175 milyon civarında olan Doğu Akdeniz nüfusunun ortalama artış senaryolarına göre 2025 yılında 234 milyona 2050 yılında ise 283 milyona çıkması beklenmektedir. Bölgede yıllık ortalama nüfus artış hızı yüzde 0,9 olarak belirlenmiştir. Bu hızlı artış bölgede içme kullanma suyu talebindeki artışı da beraberinde getirecek ve bu talebin 2010 yılında 27 milyar m³'e 2025 yılında ise 35.7 milyar m³'e çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu da halen su sıkıntısı yaşayan ülkelerin çeşitli yöntemlerle ek su kaynağı yaratması gerektiği anlamına gelmektedir.

(*) Cumhuriyet Strateji Nisan 2008

SU VE PETROL

Kabul edilmiş kıtlık göstergeleri göz önüne alınarak yapılan değerlendirmeler sonunda Doğu Akdeniz ülkelerinden, KKTC, Güney Kıbrıs, İsrail, Ürdün ve Filistin kıtlık indekslerinin birçoğuna göre su kıtlığı tehdidi altındaki ülkeler olarak ortaya çıkmaktadır. Doğu Akdeniz havzasının bir diğer özelliği de havza ülkelerinin yarısının su potansiyeli açısından kaynak ülkelere bağımlı veya su kaynaklarını kaynağındaki bir ülke ile paylaşmak durumunda olan ülkelere oluşmasıdır.

Doğu Akdeniz, özel fiziki koşulları nedeniyle uluslararası ilişkiler, kalkınma ve su arasındaki etkileşimin çok özgün nitelikler taşıdığı bir bölgedir. Bölgede artarak yaşanacak olan su sıkıntısı sosyo-ekonomik gelişmeyi de olumsuz yönde etkileyecektir.

Bu durum doğal olarak zaten istikrar ve güvenliğin kritik dengede olduğu bu bölgedeki sorunları daha da arttıracaktır.

Suyun bu bölgede bir barış ve işbirliği aracı olarak kullanılabilmesi için Türkiye Manavgat Su Temini Projesi girişiminde bulunmuş ancak istenilen sonucu alamamıştır. Manavgat suyunun İsrail'e satışı için yapılan görüşmelerin olumsuz sonuçlanması, Doğu Akdeniz bölgesinin zorluğu kadar bu konuda kapsamlı araştırmaların ve gerçekçi hidropolitikaların gerekliliğini de ortaya koymuştur.

Doğu Akdeniz son dönemde zengin petrol ve gaz rezervlerine sahip olduğu iddialarıyla da gündeme gelmiştir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Meclisi 2007'nin Ocak ayının başında petrol yataklarını arama, araştırma ve çıkarmayı düzenleyen yasayı kabul etmesi ve bölge ülkeleriyle anlaşmalar imzalaması Türkiye'nin bölgede askeri güç göstermesine de neden olmuştur.

Petrol bölgelerindeki gerilimin yakıcılığı daha bugünden Doğu Akdeniz'i de etkisi altına almaya başlamıştır.

SU İLETİMİ PROJELERİ

Doğu Akdeniz, su sıkıntısını hafifletmek için büyük hacimlerdeki suyun, tankerlerle ve/veya deniz altına dönecek borularla taşınması için birçok projenin yapıldığı ancak uygulamada zorluklarının yaşandığı karakteristik bir alandır. Bölge ülkelerinin su ihtiyacını karşılayabilmek için uzun süredir tamamlanmış durumda bekleyen Manavgat Çayı Su Temini Tesislerinden gerçekleştirilemeyen su dış ticareti bu zorluğa en karakteristik örneği oluşturmuştur.

Diğer bir deyişle Doğu Akdeniz'de petrol ile suyun taşınması başarısız olmuş ve tekrar borulu sistemler değerlendirilmeye başlanmıştır.

İsrail'in 2006 yılının başlarında bu projeden su almayacağını resmi olarak açıklamasından sonra bu tesis 2007 yılında Antalya Belediyesi'ne devredilmiştir. Tesis daha çok turizm bölgesindeki iç ihtiyaçların karşılanması amacıyla kullanılacaktır. İsrail'in uzun dönemdir incelediği Manavgat tesislerinden tankerlerle su alımı projesi Göksu Nehrinden Boru ile Su Götürme Projesi'ne dönüşmüş ve görüşmelerin bu yönde yapılacağı açıklanmıştır.

Bölgedeki boru ile su götürme projelerinden birisi olan KKTC'ye Boru ile Su Götürülmesi Projesi'nin hazırlıkları yavaş da olsa sürmektedir. Bu proje Doğu Akdeniz'de önemli bir başlangıç projesi olacaktır.

KKTC'nin su ihtiyacını karşılamak için 1998 yılında başlayan Su Torbaları ile KKTC'ye su taşınması işlemine teknik ve ekonomik sorunlar nedeniyle 2004 yılında son verilmiştir. Türkiye'nin Seyhan ve Ceyhan nehirlerinden alınacak suyu karadan kısa ve uzun boru hatları ile Doğu Akdeniz sahilindeki bazı ülkeler ve Arabistan'a taşımak üzere planlanmış olan "Barış Suyu Projesi" de siyasi ve hidropolitik engeller nedeniyle şimdilik uygulama alanı bulamamıştır.

PETROL TAŞIYAMIYOR

Doğu Akdeniz son dönemde bölgede stratejik iki doğal kaynak olan Petrol ve Su üzerinden diplomasi yürütülmeye çalışılan bir alan olmuştur.

Doğu Akdeniz bölgesi gerek petrol terminallerinin bolluğu gerek petrol taşıma yollarının kavşağı oluşu gerekse son dönemde zengin petrol yataklarına sahip olduğunun anlaşılması nedenleriyle petrolün öne çıktığı bir stratejik havza konumundadır. Ancak bölgede bu kadar öne çıkan petrolden Doğu Akdeniz'deki su sorununa kısmi de olsa bir çözüm getirilmesi açısından yeterince yararlanılamamaktadır.

Ortadoğu ve Hazar Petrol yollarının çıkış bölgesinde olan Doğu Akdeniz, petrol taşınımı konusunda oldukça hareketli bir bölge olmasına rağmen tankerle büyük hacimlerde su taşınması açısından herhangi bir harekete sahip değildir. Bunun çok önemli hidropolitik nedenleri olduğu gibi belirgin bir diğer nedeni de sürekli dalgalanan petrol fiyatlarıdır. Petrol fiyatlarındaki dalgalanma Akdeniz'de suyun taşıma maliyetindeki dalgalanmayı da arttırmaktadır. Taşıma maliyetinin yaklaşık yarısı olan bu maliyet de su sorunu yaşayan belirli sahil kesimlerinde kısmi çözümlerin uygulanmasını engellemektedir. Bu durumda bölgede bol olan doğal enerji kaynağı petrol, kıt olan doğal yaşam kaynağı suyun taşınarak iletilmesine gerekli katkıyı sağlayamamaktadır. Bu nedenle Doğu Akdeniz ülkeleri su bütçelerindeki açıkları kapatmak için öncelikle deniz suyu arıtımı tesisleri kurmayı düşünmüşler, bunu gelecek plan ve projeksiyonlarına da dahil etmişlerdir.

Siyah altın'ın değeri, Doğu Akdeniz maviliklerinde "Mavi Altın"ı taşıma konusunda şimdilik yetersiz kalmaktadır. Bugün için siyah altının en büyük katkısı Doğu Akdeniz maviliklerinden alınan tuzlu suyun arıtılması için bir enerji kaynağı olmaktan ileri gidememektedir.

KKTC'ye balonla su taşınıyor...